

กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ CoPs

เรื่อง น้ำจุน เจื่อน้ำใจ กระจายน้ำอย่างยั่งยืน(งานจัดระบบน้ำโครงการอ่างเก็บน้ำน้ำจุน)

วันอังคารที่ 4 กรกฎาคม 2566 นายสุรพงศ์ เจริญการยนต์ ผู้อำนวยการสำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง พร้อมด้วยนางสาวนันทนา เพ็งคำ ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบบริหาร นายธเนศ ดิษฐปัญญา ผู้อำนวยการกองส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน นายกิตติพร ฉวีสุข ผู้เชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมชลประทาน(ด้านจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) นายยุทธประวีร์ ชัตยวงศ์ ผู้อำนวยการส่วนติดตามและประเมินผล นายศรายุทธ ฐทิพย์ ผู้อำนวยการสำนักงานจัดรูปที่ดินและจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรม ที่ 18 และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ร่วมประชุมซ้อมการตรวจประเมินรางวัลเลิศรัฐ ขั้นตอนที่ 2 ประจำปี 2566 ระดับดีเด่น สาขาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประเภทสัมฤทธิ์ผลประชาชนมีส่วนร่วม ภายใต้ชื่อผลงาน “น้ำจุน เจื่อน้ำใจ กระจายน้ำอย่างยั่งยืน” จังหวัดพะเยา ณ ห้องประชุมสำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง อาคารที่ทำการวิชาการ ชั้น 10 กรมชลประทานสามเสน กรุงเทพฯ

An aerial photograph of a rural landscape. The foreground and middle ground are dominated by vibrant green agricultural fields, some of which are divided into smaller plots by thin white lines. A narrow, light-colored road or path winds through the fields, starting from the bottom right and heading towards the upper left. In the upper left, a small cluster of buildings, likely a village or farmstead, is visible, surrounded by more greenery. The background shows a vast, flat expanse of land, possibly a river delta or a large agricultural area, under a clear sky. The overall scene is bright and sunny, with strong shadows cast by the trees and buildings.

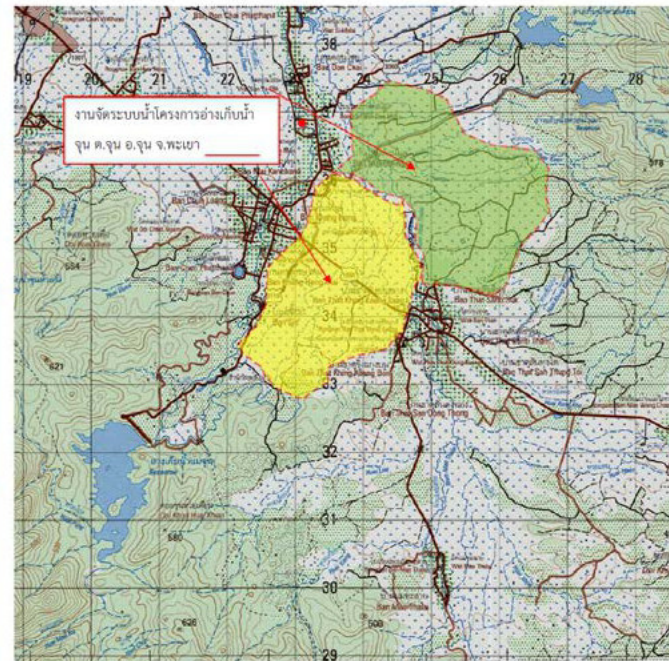
คณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน อ่างเก็บน้ำน้ำจุน

ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

ความเป็นมา

- อ่างเก็บน้ำน้ำจุน มีความจุประมาณ 9.6 ล้านลูกบาศก์เมตร
- พื้นที่ชลประทานประมาณ 12,000 ไร่
- สภาพปัญหา
 - ขาดแคลนน้ำ
 - ระบบกระจายน้ำไม่ทั่วถึง
 - เกษตรกรแย่งน้ำกัน

พิกัด	47 QNA 602-711	พิกัด UTM	19.297662
ระวาง	5047IV	พิกัด UTM	100.171257
ชื่อพื้นที่	กลุ่มน้ำใจ	รหัสกลุ่มน้ำ	03
ประเภทโครงการ	งานจัดระบบน้ำ	ขนาดโครงการ	เล็ก

การดำเนินการด้านการมีส่วนร่วม

การให้ข้อมูล

ก่อนก่อสร้าง ให้ข้อมูลรูปแบบ

ระหว่างก่อสร้าง ให้ข้อมูลผลการดำเนินงาน

หลังก่อสร้าง ให้ข้อมูลแนวทางการดูแลบำรุงรักษา และใช้งาน

การรับฟังความคิดเห็น

ก่อนก่อสร้าง รับฟังความคิดเห็น รูปแบบและแนวคู่งน้ำ

ระหว่างก่อสร้าง รับฟังปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างงานก่อสร้าง

หลังก่อสร้าง ติดตามและประเมินผล

การเข้ามามีบทบาท

ก่อนก่อสร้าง จัดตั้งคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน(คจช.)

ระหว่างก่อสร้าง ใช้กลไกของคจช. ในการเป็นตัวกลางระหว่างเกษตรกรและ สจจ.

หลังก่อสร้าง คจช. ร่วมตรวจสอบผลการดำเนินงานก่อสร้าง

การสร้างความร่วมมือ

ก่อนก่อสร้าง คจช. พิจารณาแบบก่อสร้างให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่

ระหว่างก่อสร้างมีการจ้างแรงงานเกษตรกรในพื้นที่ในการก่อสร้าง

หลังก่อสร้าง สร้างกฎระเบียบและแนวทางในการบริหารจัดการน้ำ

การเสริมอำนาจ

ก่อนก่อสร้าง ให้อำนาจในการตัดสินใจในการรับแก้ไขแบบก่อสร้าง

ระหว่างก่อสร้าง ให้อำนาจร่วมวางแผนการก่อสร้างให้เหมาะสม

หลังก่อสร้าง ให้อำนาจวางแผนการบริหารจัดการน้ำ การควบคุมการใช้น้ำให้เป็นไปตามกฎของกุ่มผู้ใช้น้ำ

ผลสำเร็จของการมีส่วนร่วม

กลุ่มผู้ใช้น้ำมีความ
เข้มแข็ง

มีกฎ ระเบียบของกลุ่ม
ผู้ใช้น้ำ

มีการปรับเปลี่ยนการ
ปลูกพืชใช้น้ำน้อยในฤดู
แล้ง

มีการรวมกลุ่มเพื่อขอใช้
น้ำจากอ่างเก็บน้ำ โดย
คจช. และเทศบาลเจ้า
มาร่วมบริหารจัดการน้ำ

ไม่มีการแย่งน้ำของ
เกษตรกร

ปริมาณน้ำเพียงพอ
สามารถทำการเกษตรได้
ทั้งปี

1.ที่มา/ปัญหา

โครงการอ่างเก็บน้ำน้ำจุนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลจุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ก่อสร้างแล้วเสร็จตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 เป็นโครงการที่ส่งน้ำในระบบแรงโน้มถ่วง มีความจุอ่างเก็บน้ำ 9.604 ล้านลูกบาศก์เมตร มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งน้ำให้พื้นที่การเกษตรด้านท้ายน้ำ พื้นที่ชลประทาน ประมาณ 12,000 ไร่ มีระบบส่งน้ำสายหลัก 2 ผัง ทั้งฝั่งซ้าย และฝั่งขวา ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2544-2545 กรมชลประทาน โดยโครงการปฏิบัติการคันคูน้ำที่ 2 สำนักงานชลประทานที่ 2 ได้ดำเนินการก่อสร้างระบบชลประทานระดับแปลงนาครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 4,000 ไร่ และได้ถ่ายโอนภารกิจให้เทศบาลตำบลจุนเป็นผู้ดูแลบำรุงรักษาเมื่อปี พ.ศ.2546 ในด้านของการทำเกษตรกรรม เกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาในฤดูฝน โดยปลูกข้าวเหนียว ทั้งนี้สามารถกระจายน้ำได้อย่างทั่วถึงเพียง 6,000 ไร่ ส่วนในฤดูแล้งไม่สามารถทำการเกษตรได้เนื่องจากน้ำไม่เพียงพอ

หลังจากทำการก่อสร้างระบบชลประทานในระดับไร่นาแล้วเสร็จและได้ส่งมอบภารกิจการดูแลบำรุงรักษา เกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำน้ำจุน ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำสำหรับการทำการเกษตร ระบบชลประทานในระดับไร่นาที่ได้ก่อสร้างไว้เกิดความเสียหายเนื่องจากการขาดการดูแลบำรุงรักษาที่เหมาะสม ส่งผลให้ไม่สามารถส่งน้ำเข้าสู่พื้นที่ทำการเกษตรได้อย่างทั่วถึง โดยสามารถส่งน้ำได้ทั่วถึงในฤดูฝนเพียง 6,000 ไร่ เท่านั้น ส่วนในฤดูแล้งเกษตรกรยังไม่สามารถทำการเกษตรได้เนื่องจากไม่มีปริมาณน้ำไม่เพียงพอ จนเกษตรกรมีปัญหาละเลาะเรื่องการแย่งน้ำกัน นอกจากนี้ยังประสบปัญหาผลผลิตทางการเกษตรเสียหายเนื่องจากได้รับน้ำไม่เพียงพอในช่วงฤดูแล้งเพาะปลูก ทั้งนี้การบริหารจัดการน้ำที่ผ่านมาไม่มีการประชุมหารือแนวทางการบริหารจัดการน้ำ แต่ใช้รูปแบบของการขอใช้น้ำของเกษตรกรแต่ละรายกับประธานอ่างเก็บน้ำ โดยไม่มีการรวมกลุ่มของเกษตรกร ทำให้ไม่สามารถส่งน้ำได้พื้นที่การเกษตรได้เพียงพอ โดยเฉพาะในพื้นที่ด้านท้ายน้ำมักจะไม่ได้รับการจัดสรรน้ำ สำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง กรมชลประทาน จึงได้มีการดำเนินการก่อสร้างระบบกระจายน้ำเข้าสู่แปลงนาของเกษตรกร เพื่อให้สามารถส่งน้ำได้ทั่วถึงทุกแปลง

2. การดำเนินการ (วิธีการ/รูปแบบ)

ดำเนินการจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรมในพื้นที่โครงการอ่างเก็บน้ำน้ำจุน ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2563 โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2558 ซึ่งได้มีการกำหนดให้เจ้าหน้าที่(สำนักงานจัดรูปที่ดินและจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรม) ต้องดำเนินการในด้านการมีส่วนร่วมตั้งแต่ก่อนก่อสร้าง ระหว่างก่อสร้าง และหลังก่อสร้าง โดยมีการกำหนดต้องมีการสนับสนุนให้เกษตรกรเจ้าของที่ดินคัดเลือกคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน ในการทำหน้าที่เป็นผู้แทนของเจ้าของที่ดินในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาระบบชลประทานในระดับแปลงนาที่เหมาะสมตามความยินยอมของเกษตรกรเจ้าของที่ดิน ทั้งนี้การดำเนินงานก่อสร้างงานจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรมเกษตรกรในพื้นที่ต้องชำระค่าใช้จ่ายในการจัดระบบน้ำในอัตราร้อยละ 10 ของค่าก่อสร้างด้วย

ในด้านการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรกรรม ต้องอาศัยความร่วมมือจากเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ โดยสำนักงานจัดรูปที่ดินและจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรมที่ 2 ได้จัดให้มีการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะ เพื่อสร้างกฎกติกาการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน รวมทั้งได้มีการแนะนำและพาเกษตรกรในพื้นที่ไปศึกษาดูงานกลุ่มผู้ใช้น้ำอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จ

3. ความสำเร็จของการดำเนินการ (ผลผลิต/ผลลัพธ์/ผลกระทบ)

ผลผลิตของการดำเนินการ คือ ระบบชลประทานในระดับแปลงนา ประกอบระบบชลประทานระดับไร่นา เป็นคูส่งน้ำรูปสี่เหลี่ยมคางหมู ความยาวรวม 9.75 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 1,200 ไร่ ผู้รับประโยชน์โดยตรงจำนวน 112 ครัวเรือน และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชนขึ้นตั้งแต่ก่อสร้าง จนถึงก่อสร้างแล้วเสร็จ โดยมีการให้อำนาจในการตัดสินใจตั้งแต่ก่อนก่อสร้าง คือ ให้อำนาจในการพิจารณาแก้ไขรูปแบบแนวคูส่งน้ำให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ระหว่างก่อสร้างให้อำนาจในการร่วมวางแผนการก่อสร้างให้เหมาะสมกับสภาพการใช้พื้นที่ในระหว่างการก่อสร้าง และหลังก่อสร้างให้อำนาจในการตัดสินใจวางแผนการบริหารจัดการ การแบ่งรอบเวรการส่งน้ำ และสร้างกฎระเบียบกลุ่มผู้ใช้น้ำ อันทำให้โครงการประสบความสำเร็จในทุกกระบวนการงาน ได้แก่ 1) มีแบบก่อสร้างที่ได้รับความเห็นชอบจากเกษตรกรเจ้าของที่ดิน มีความเหมาะสมกับความต้องการของเกษตรกร และถูกต้องตามหลักวิศวกรรม 2) ปัญหาอุปสรรคในระหว่างการก่อสร้างได้รับการแก้ไข ปัญหาอย่างทันท่วงที ทำให้การก่อสร้างเป็นไปตามแผนงาน และได้ระบบชลประทานในระดับแปลงนาที่มีมั่นคง แข็งแรง มีประสิทธิภาพในการส่งน้ำ 3) การดูแลรักษาส่งก่อสร้างที่ก่อสร้างแล้วเสร็จ เกษตรกรให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาทำให้อายุคูส่งน้ำอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน 4) กลุ่มผู้ใช้น้ำมีกฎระเบียบเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม มีการจัดประชุมกลุ่มผู้ใช้น้ำอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดสรรน้ำตามรอบเวร ทำให้สามารถส่งน้ำให้พื้นที่การเกษตรได้ทั่วถึง จำนวน 8,000 ไร่ รวมทั้งสามารถปลูกพืชใช้น้ำน้อย เช่น หอม กระเทียม ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในช่วงฤดูแล้งได้ 1,000 ไร่ ผลผลิตการเกษตรได้ผลดีมากยิ่งขึ้น โดยมีผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นจาก 544.40 กิโลกรัมต่อไร่ เป็น 578.93 กิโลกรัมต่อไร่ ปัจจุบันเกษตรกรไม่มีปัญหาความขัดแย้งเรื่องน้ำลดลง และมีรายได้จากเกษตรเพิ่มขึ้น 11,290,810 บาทต่อปี

4. ปัจจัยความสำเร็จ

1) เป็นโครงการที่เกษตรกรมีความต้องการให้เกิดการพัฒนา เนื่องจากระบบชลประทานในระดับไร่นาเดิมของเกษตรกรมีลักษณะเป็นคูดิน ที่มีการสูญเสียสูง และส่งน้ำได้ช้า หากมีการพัฒนาเป็นคูส่งน้ำลาดคอนกรีตจะทำให้เกษตรกรได้รับน้ำเร็วยิ่งขึ้น

2) สำนักงานจัดรูปที่ดินกลาง มีกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2558 ซึ่งกำหนดบทบาทเจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการในด้านการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน โดยกำหนดให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบทั้งหมดเป็นภาคประชาชน และผู้บริหารท้องถิ่น ในการทำหน้าที่ร่วมกับเจ้าหน้าที่ในการกำหนดรูปแบบการก่อสร้างที่เหมาะสม

3) ในกรอบโครงสร้างของสำนักงานจัดรูปที่ดินและจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรม ได้กำหนดให้มีตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายส่งเสริมกิจกรรมต่อเนื่อง ซึ่งทำหน้าที่ในด้านการมีส่วนร่วมกับเกษตรกรโดยตรงตั้งแต่ก่อนก่อสร้าง ระหว่างก่อสร้าง หลังก่อสร้าง และส่งเสริมการใช้ระบบชลประทานในระดับแปลงนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4) ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำเกษตรกร เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบชลประทานในระดับแปลงนา และให้ความร่วมมือในการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชนและเกษตรกรในพื้นที่

5) วัฒนธรรม และองค์ความรู้ในท้องถิ่น ในเรื่องการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ที่มีการรวมกลุ่มในการแบ่งน้ำกัน มีผู้นำแต่ละสายๆ หรือที่เรียกว่า “แก้มือแก่ม้า” ทำ

ให้เมื่อปรับแนวคิดให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันแล้วสามารถพัฒนาต่อยอดสร้างแนวทางการบริหารจัดการน้ำได้อย่างเหมาะสม

5. ลักษณะความโดดเด่นของหน่วยงาน

ตามพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2558 มาตรา 21 ได้กำหนดให้ต้องมีการคัดเลือกตัวแทนของเกษตรกรเจ้าของที่ดินและผู้บริหารท้องถิ่น ตั้งเป็นคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน และมาตรา 22 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน ให้ทำหน้าที่ในการร่วมกับเจ้าหน้าที่พิจารณาแนวทางการพัฒนาระบบชลประทานในระดับแปลงนาที่เหมาะสม ทั้งนี้ ในส่วนของสำนักงานจัดรูปที่ดินและจัดระบบน้ำเพื่อเกษตรกรรมที่ 2 ได้นำเอาโครงสร้างของคณะกรรมการดังกล่าว มาช่วยในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมกับเกษตรกรในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน ทั้งนี้หลักจากการก่อสร้างแล้วเกษตรกรกลุ่มผู้ใช้น้ำ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังคงใช้คณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชนที่ตั้งขึ้น เป็นกลไกในการบริหารจัดการน้ำในแต่ละสายคูส่งน้ำ รวมทั้งยังใช้ในการสร้างกฎของกลุ่มผู้ใช้น้ำและการดูแลบำรุงรักษาคูส่งน้ำด้วย

6. หน่วยงานมีการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายการทำงานกับภาคส่วนต่าง ๆ

- 1) เทศบาลตำบลจุน โดยนายกเทศมนตรีตำบลจุน ทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน
- 2) ประธานอ่างเก็บน้ำน้ำจุน ทำหน้าที่เป็นรองประธานคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน
- 3) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่เป็นกรรมการคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน
- 4) ประธานคูส่งน้ำ หรือ “แก่งเหมือง แก่งฝาย” ทำหน้าที่เป็นกรรมการคณะกรรมการจัดระบบน้ำชุมชน
- 5) โครงการชลประทานพะเยา